

NAVEGANDO CON LEWIS CARROLL Á PROCURA DO CARBAIRÁN

María Pilar J. Aleixandre
Universidade de Santiago

A caza do Carbairán (*The Hunting of the Snark*, 1876) forma parte, xunto cos dous libros de *Alicia*, das obras máis coñecidas e loadas de Lewis Carroll (1832-1898) de quen nos preparamos a conmemora-lo centenario, e está considerado como un dos paradigmas da escrita do absurdo ou *nonsense*. É un poema dividido en oito partes (*fits*, traducido como “cambras”) no que se narran as singraduras dun navío capitaneado polo Sineiro (*Bellman*) que para guiar só fía na súa campá e nun mapa completamente en branco, que leva a bordo unha tripulación improbable na que non faltan un “Limpabotas”, un “Alfaiate”, un “Letrado”, un “Panadeiro”, un “Carniceiro” e ata un “Castor”. O obxectivo da viaxe é dar caza a un animal imaxinario, o Carbairán, do que a penas se fornecen datos anatómicos, aínda que si algúns máis ben de orde psicolóxica, como a súa lacazanería e o seu escaso sentido do humor.

Antes de discuti-lo fragmento escollido, cómpre indicar que, estando de acordo con Newmark (1993) en que a mellor tradución é a máis literal, neste caso é difícil achegarse á literalidade. O *Carbairán* está inzado de xogos de palabras e frases de dobre sentido, e a tradución constitúe máis ben unha recreación ou interpretación do texto orixinal, adaptando algunhas situacións ó contexto galego. Por outra banda, as esixencias da rima levan tamén ás veces a alteracións do que sería a tradución máis literal.

O fragmento pertence á cambra quinta, titulada «O ensino do castor» no que se dá conta da mudanza nas relacións entre o Castor e o Carniceiro, ata aquí inimigos declarados (quizais habería que indicar que o Carniceiro se presenta dicindo que o único oficio que ten é matar castores), e que se converten en amigos inseparables a partir do momento en que o Carniceiro lle ensina ó Castor que dous e un suman tres. A continuación, o Carniceiro pasa das Matemáticas «ás Ciencias Naturais» e describe para o Castor o temible Xabouco (*Jubjub bird*, xa citado por Carroll no poema “Jabberwocky” en *Alicia do outro lado do espello*», tradución ó galego de 1985) incluíndo as receitas para cociñalo.

Texto inglés

In his genial way he proceeded to say
(Forgetting all laws of propriety,
And that giving instruction, without introduction,
Would have caused quite a thrill in Society),

“As to temper the Jubjub’s a desperate bird
Since it lives in perpetual passion:
Its taste in costume is entirely absurd
It is ages ahead of the fashion.

But it knows any friend it has meet once before:
It never will look at a bribe:
And in charity-meetings it stands at the door,
And collects-though it does not subscribe

Its flavour when cooked is more exquisite far
Than mutton, or oysters, or eggs:
(Some think it keeps best in an ivory jar,
and some in mahogany kegs)

You boil it in sawdust: you salt it in glue:
You condense it with locusts and tape:
Still keeping one principal object in view
To preserve its symmetrical shape”.

do que sería a traducción literal:

Co seu simpático estilo continuou dicindo / (esquecendo todas as normas de urbanidade, / e que dar instrucción sen introducción / causaría unha auténtica conmoción na sociedade). / “En canto a humor o Xabouco é unha áve desesperada / xa que vive en perpetua paixón. / O seu gusto en roupas é totalmente absurdo. / Vai séculos por diante da moda. / Pero coñece calquera amigo que encontrara antes só unha vez. / Nunca atenderá a un suborno.

E nas reunións benéficasponse na porta / e recolle cartos aínda que non os dá. / O seu sabor, unha vez cociñado é moito máis exquisito / que carneiro, ou ostras ou ovos. / (Alguns cren que se conserva mellor nunha ola de marfil, / e algúns en pipas de caoba). / Férveo en serraduras, sálgao en cola de pegar, / condénsao con lagostas e fita. / Sempre sen perder de vista un obxectivo principal. / Conservar a súa forma simétrica”.

A nosa traducción

E a instruír deleitando procedía
(no afán esquecendo
que desde os gregos ata o noso día
divertirse aprendendo

con receo é mirado, e conmoción
causa ensinar sen ter oposición.)

“Ten o tolo Xabouco humor adusto,
vive esgazado entre paixóns opostas;
en canto ó seu mal gusto,
alardea de andar da moda ás costas:
é proverbial que loce con adianto
un equipo que a todos pon espanto”.

Ben é certo que non falla a un amigo,
nunca suborno aceptará nin cazo;
non se mira o embigo,
nin de afagos acepta o brando lazo,
e postula en benéfica colecta
aínda que a baleirar o peto obxecta”.

O seu sabor, guisado, é exquisito,
máis que lacón, percebes ou vieira;
hai quen ten por un rito,
en ebúrnea xerra, a peza enteira
salgar en escabeche,
e quen prefire caoba ou acibeche.

Férveo de carballo en serraduras,
sálgao con goma arábica e cebola,
condénsao con besbellos e con luras,
e con esparadrapo, nunha ola,
aquela, sen perder xamais de vista
gardar a simetría como artista.”

En canto á primeira estrofa, a cita de «instruir deleitando» remite ós primeiros intentos decimonónicos de innovación educativa, e –quizais por coincidi-lo empeño da tradución coa preparación dunha oposición– a traductora non puido substraerse á asociación entre «instrucción sen introducción» e «ensinar sen ter oposición». Moitos ensinantes poden dar fe de que poucas cousas causan tanta conmoción nunha escola, instituto ou facultade coma o balbordo existente dentro da aula cando os estudantes están realmente implicados en aprender pola súa conta.

Da segunda estrofa, cómpre en primeiro lugar explica-la tradución de *Jubjub* por “Xabouco”. *Jubjub* é unha das moitas palabras inventadas por Carroll, e desta –ó contrario que no caso do Carbairán ó que se fai referencia máis adiante–, non forneceu explicación ningunha. En “Xabouco” preténdese combina-lo que sería unha versión popular de *Jubjub*, paralela ás que levan a denomina-las patacas «*King Edward*» como “xineguas”, ou a canonizar a Sadam Hussein como «San Xuseño» (permítome representar por un “u” o

“o” pechado da área fisterrá), cun animal máis temible có máis fero voitre: un asañado enxame de avésporas. Quizais convén aquí comenta-lo propio nome do bicho cazado, xa que hai traducións, coma as de Louis Aragon e Henri Parisot (1970) para o francés, nas que se mantén o nome inglés. “*Snark*”, segundo di Carroll no prólogo (a edición empregada é a de Penguin anotada por Martin Gardner, 1984) é unha palabra que leva empaquetados dous significados, “caracol” (*snail*) e “quenlla” (*shark*). Engadindo a estas unha presiña de “caimán”, resulta “Carbairán”, máis enxebre que “*Snark*” e menos problemático para as rimas en galego. En canto á traducción dos costumes do Xabouco, tanto nesta estrofa como na terceira, considerámola literal dabondo. Non imos entrar na discusión de se solicitar cartos para actividades benéficas e non dalos é máis típico dos tempos de Carroll ou dos nosos, da branca Albión ou da brava Mohicanía.

Na cuarta estrofa, os pratos mencionados, carneiro, ostras e ovos, foron substituídos por outros máis representativos da nasa gastronomía, como son o lacón, os percebes e as vieiras. Un dos motivos é que, se conservásemo-lo carneiro (que, por certo, en inglés se denomina, como é sabido, “*sheep*” cando está vivo e “*mutton*” se está cociñado, o que pode ser un índice da escasa tradición gastronómica dos británicos) teríamos que acompañalo con prebe doce de menta, e as ostras con Perrins’ ou algún produto similar. Moito fixemos auga os miolos tratando de imaxinar por que Carroll incluía os ovos entre as larpeiradas; estando de acordo, pois uns bos ovos, auténticos ovos da casa, fritos, son exquisitos, semella unha opción heterodoxa. Unha explicación podería se-la necesidade da rima con “*kegs*” (“pipote” ou “barril”), pero tamén debemos ter en conta que hai un século, antes da existencia de Coren, os ovos constituían un manxar bastante máis raro (tanto na acepción de escaso coma na de *rare* en inglés) que agora. A vieira á que fai referencia a traducción non é, como algúns poden crer, ese cutriful de bivalvo agachado baixo montes de pan relado e cebola que serven nalgunhas baiucas do país, senón, polo contrario, un bicho case espido agás unha talladiña de touciño, un case nada de aceite (¡de oliva!), unhas pingas de limón e unhas areíñas de sal. En canto ós materiais das perfiás, ademais do marfil e da caoba, menos tradicionais en Galicia (afortunadamente nós non temos que expia-las culpas dun imperio como o británico), engadiuse o acibeche; en todo caso hai que confesar que cabían moitas outras posibilidades, coma esta:

hai quen ten por un rito,
en ola de marfil, a peza enteira
salgar ó abarrote,
e quen prefire de caoba un pipote.

En canto á quinta estrofa, á parte de pequenas modificacións como precisar que as serraduras sexan de carballo, a traducción literal de “*locust*”, en

galego “lagosta” (insecto ortóptero), préstase a confusión coa homónima «lagosta de mar» (en inglés “*lobster*”); ora ben se a “lagosta” insecto, de longa tradición culinaria pois servía de mantenza a Xoán Bautista –aínda hoxe os espetos de lagostas fritidas son unha das lambonadas da cociña de Myanmar (chamada por mal nome colonial Birmania)– pode servir de adobío ó Xabouco, non ocorre o mesmo coa mariña, de forte sabor. Xa que logo, foi preciso substituír “lagosta” por “besbello” (insecto ortóptero, párente achegado da primeira). Se a simple “*glue*”, cola ou pegamento, foi traducida como «goma arábica» é por se-la cociña galega abondo máis requintada cá británica, e tamén porque sempre é menos arriscado, ó suxerir ingredientes narcóticos nas receitas, cita-los de prezo máis elevado e que resultan máis difíciles de conseguir. Máis complicado foi decidir qué clase de fita, trenla, relló, baraza ou malloa podía se-la “*tape*”, e a escolla do “esparadrapo” é coherente co obxectivo de garda-la simetría, pois, de non estar ben suxeito, o Xabouco ten unha forte tendencia a espaxarse e converterse nunha masa informe.

Tal vez mereza un comentario o emprego da lira (seis versos hendecassílabos e heptassílabos, os catro primeiros con rima alternante e os dous últimos entre si) no canto dos cuartetos do orixinal inglés. Mal cabe xustificar algo tan extremadamente subxectivo como é a opción por unha ou outra estrofa, e só pode dicirse que, en xeral, o tránsito do inglés ás linguas romances conleva un aumento de lonxitude. Como, por outra banda, estrofas clásicas como soneto ou a décima son empregadas sen vergoña polos novísimos poetas galegos, non hai por qué pedir desculpas.

Navegar con Carroll por estraños mares intentando –sen éxito– dar caza ó fuxidío Carbairán foi, non unha dura angueira, senón unha viaxe moi estimulante. Non sei se estas breves notas conseguiron transmitir unhas moxenas do pracer e da diversión que nesta actividade experimentou a traductora.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- CARROLL, L. (1985). *Alicia do outro lado do espello*. Vigo, Xerais (Traducción de Teresa Barro e Fernando Pérez-Barreiro).
- (1996). *A Caza do Carbairán*. Vigo, Xerais (Traducción de M. P. J. Alexandre).
- GARDNER, M. (ed) (1984). *The Annotated Snark. Lewis Carroll, The Hunting of the Snark*. Londres, Penguin Books.
- NEWMARK, P. (1993). *Manual de traducción*, Santiago, Universidade de Santiago de Compostela.
- PARISOT, H. (1970). *Lewis Carroll*, Madrid, Kairós (Traducción ó castelán da edición francesa de 1952).

